

KRZEST (971) *sb m*

krzest (665), **chrzest** (306); *krzest OpecŻyw* (6), *OpecŻywSandR*, *PatKaz I* (3), *PatKaz III* (7), *Murm*, *Mymer*¹, *MiechGlab*, *WróbŻołt* (13), *RejPs* (2), *LibMal*, *KromRozm I* (5), *KromRozm II* (7), *KromRozm III* (13), *GliczKsiąż* (3), *KrowObr* (39), *Leop*, *OrzList* (22), *BibRadzBaz* (4), *OrzRozm* (2), *BielKron* (47), *GrzegRóżn* (10), *KochSat*, *Mącz*, *OrzQuin* (12), *SarnUzn* (6), *RejAp* (4), *HistRzym* (17), *RejPos* (37), *RejPosWiecz*² (3), *RejPosWiecz*³, *BielSat*, *GrzegŚm*, *KuczbKat* (55), *RejZwierc* (2), *WujJud* (69), *WujJudConf* (9), *RejPosWstaw* (5), *BiałKaz* (5), *CzechRozm* (2), *KarnNap* (21), *CzechEp* (10), *ArtKanc* (7), *Calep*, *WujNT* (189), *WysKaz* (3), *SarnStat*, *SiebRozmyśl*, *PowodPr* (4), *PaxLiz*, *SkorWinsz*, *KlonWor*; *chrzest SeklWyzn* (10), *SeklKat* (31), *MurzNT* (7), *LubPs*, *StryjKron* (11), *ReszPrz* (7), *LatHar* (20), *KołałSzczęśl*, *KlonKr* (3), *SkarKaz* (58), *SkarKazSej*; *krzest : chrzest RejKup* (1:1), *BiałKat* (2:53), *SkarJedn* (1:19), *SkarŻyw* (1:57), *NiemObr* (2:24).

e jasne.

sg N *krzest* (187). *◇ G* *krztu* (220), *krzstu* (7), *krstu* (2), *krzta* (1) [*w znac. 6.*]; *krzstu PatKaz I*, *MurzNT*; *krztu : krzstu PatKaz III* (3:1), *SkarJedn* (5:2), *SkarŻyw* (14:2); *krztu : krstu BiałKaz* (1:2); *krztu : krzta OrzQuin* (1:1). *◇ D* *krztowi* (5) *KuczbKat*, *LatHar*, *WujNT* (3), *krztu* (3) *OpecŻyw*, *OpecŻywSandR*, *KromRozm III*, *krzestu* (1) *BielKron*. *◇ A* *krzest* (208). *◇ I* *krztem* (61), *krzest(e)m* (1), *krzstem* (1) *MurzNT*; *krztem : krzestem OrzList* (4:1). *◇ L* *krzcie* (248), *krcie* (12), *krzście* (5), *krście* (2), *krztu* (1); *krcie SeklKat* (10); *krzście SarnStat*; *krzcie : krcie PatKaz I* (1:1), *BielKron* (4:1); *krzcie : krzście OrzQuin* (2:1), *SkarJedn* (2:1), *SkarŻyw* (22:2); *krzcie : krście PatKaz III* (1:1), *HistRzym* (10:1); *krzcie : krztu ArtKanc* (1:1). *◇ pl N* *krzty* (1). *◇ G* *krzt(o)w* (2). *◇ A* *krzty* (1). *◇ I* *krztami* (1). *◇ L* *krzści(e)ch* (1).

Sł stp, Cn *notuje, Linde XVI – XVIII w.*

1. *W chrześcijaństwie: sakrament, który gładzi grzech pierworodny; akt przyjęcia człowieka do społeczności chrześcijańskiej, udzielany przez polewanie wodą lub zanurzenie w wodzie i wypowiedzenie odpowiedniej formuły; baptismus Murm, Mymer*¹, *Mącz, Calep, Cn; illuminatio, salutare lavacrum, salutaris aqua, sacra ablutio tinctura, Cn* (836) : *OpecŻyw* 36v; *bo vydzymy yłz pokrczye oftaye zmazanye czyala PatKaz I* 6v; *PatKaz III* 135, 135v, 136 [4 r.], 136v; *Murm* 130; *Mymer*¹ 7; *WróbŻołt* H3, I6v, aa5, cc2, tt4; *RejPs* 195; *SeklWyzn* d3 [2 r.], d3v, d4; *Chrzeft/ ieft cy łacrament albo wydomy znak niewydomy łalki bożey/ na odpuczenie grzechow naszich od Chriřtuřła vřtawiony: na odnowienie żywota y zbawienia wiecznego SeklKat* T4, Q4, T3v, T4 [2 r.], T4v [3 r.] (21); *RejKup* Z; *KromRozm I* [H3]v, I4; *MurzNT* 57v; *KromRozm II* x2 [2 r.], x4; *Márcionitae/ trzech krztow dopuřćzáli KromRozm III* Fv, C8, D4, E8v [3 r.], Fv, I4, K8v; *GliczKsiąż* Dv [2 r.]; *LubPs* N5v *marg*; *Co ieft Krzeft. Abowiem krzeftħ nic inřzego nieieft/ iedno omyćie wodą/ odrodzenia y odnowienia/ przez Duchá S. KrowObr* 46, B2, 46 [2 r.], 47v, 63v, 71 (15); *niewiem przecz fie tym nowym krzeftem chłubifř/ ktorego teraz vřywałř? OrzList* b, a4 [2 r.], b [4 r.], c, d3v, d4v (15); *BibRadzBaz II* 95c *marg*; *Aby fie ze krztem přetko odpráwiáli/ wřzythki rázem wodą krzczono kropiáć/ kazawřzy im ná kilka mieyřć řtánać BielKron* 381v, 138v, 152v, 158 [2 r.], 171v, 236 (15); *GrzegRóżn* A4, M; *Mącz* 23b; *OrzQuin* M3 [4 r.], N; *SarnUzn* F [2 r.], F4; *RejAp* 168, 168v; *HistRzym* 53v, 104v [2 r.], 109v; *RejPos* 15v, 32, 49v, 56v, 112v (9); *Iáko ři ktorzy tylko zwirzchnim krztem w imię Pána Kriřtuřlá*

lą omyć/ áták od imieniá iego/ miánuiąc fie krześciány *RejPosWiecz*² 94v, 92; A we krzcie/ łługá koľciołá fwiętego omywa wodá ciáło/ á Duch s. krwią páná Kryłtułowá duszę. *RejPosWiecz*³ 97v; Nieużyway wody/ nie będzie chrzeft: nieużyway łłowá/ tákże chrztu nie będzie *BiałKat* 238v; Luter o chrzcie ták vczył. Chrzeft nie zbáwia/ iedno wiárá chrzthu *BiałKat* 248v, 186, 238v [2 r.], 241, 248v [5 r.], 251 [5 r.] (31); *GrzegŚm* 6; Wízákże oprocž they woley ku Krztowi/ ielzče Wiáry ku ośięgnieniu łáiki tey Swiętości bárzo potrzebá *KuczbKat* 135, 109, 110 [2 r.], 115, 116, 120 [2 r.] (32); *RejZwierc* 250; Przez Krzeft káždy zoľobná bywá włzčepion w Kośćioł Boży przez wiárę *WujJud* 219v, 26 [3 r.], 77, 94, 99 [3 r.], 100v (28); Gánimy y odrzucamy tákże Nowokrzczeńce włyfłtki/ ktorzy fwoy Krzeft powtarzáią *WujJudConf* 170, 159, 163, 163v, 168, 219, 219v; *RejPosWstaw* [143⁴], [143⁴]v [2 r.]; Bo Apołtoł Piotr do krłtu napomináiąc ták mowył *BiałKaz* B2v, B2v [3 r.]; *CzechRozm* 13v; Zátym polewa ie trzy kroć swiętą wodá krztowá/ álbo ie trzy kroć narza/ w imię Oycá/ y Syná/ y Duchá S. A to ielł pewny á iftotny Krzeft. *KarnNap* C, A4v, C [2 r.]; *SkarJedn* 36, 42 [2 r.], 56, 144, 200, 281, 300; *SkarŻyw* A5v, 3 [2 r.], 102, 120, 278 (15); w Korłfunie zbudowáł Cerkiew [...] ná pámiątkę Chrztu fwoiego *StryjKron* 140, 125, 507; *CzechEp* 14, 56, 57 [2 r.], 86; áby Chrzeft/ przez naywłęfłze Heretyki odrpárowány/ ná imię oycá/ y łyná/ y duchá ś. wáżny był *NiemObr* 149, 16, 75, 145, 147 [2 r.] (15); *ReszPrz* 56, 57, 94; *ArtKanc* N4 [2 r.]; *Calep* 123b; ábowiem tá oboiá rzecž [zgláđenje grzechu i oddálenie męki wiecznej] Sákrámentom swiętym/ zwłáfczčá chrztowi y pokucie ielł przyzwoita *LatHar* 285, ++8v, 346, 579, 677; *KołakSzczęśł* C4v; Co pierwey przypifował [...] wierze/ to teraz przypifuie krztowi: ktory ielł pierwłzym Sákrámentem wiáry náłzey/ y pierwłzym włłępem do religiey Chrześcijánłkiey. *WujNT* 543, *przedm* 22, 34, s. 13, 16 [2 r.], 83 *marg* (80); *WysKaz* 26, 32; *SiebRozmyśl* E2v; Włádyłław [Jagiello] będac Chrztem przyozdobiony [...] Odwiolł poddáne od błędu pierwłzego, Samze ich vcząc znác Bogá práwego. *KlonKr* E3v; *PowodPr* 35 [2 r.]; Práwem poľpolitym nikogož od grzechu w żywoćie mátki nie oczyścia: iedno przez obrzezánie w łtárym/ przez chrzeft w nowym zakonie *SkarKaz* 578a,)(4, 6a, 350b, 488b, 514a (19); *SkarKazSej* 672b; *SkorWinsz* A2v; *KlonWor* 82.

W tłumaczeniach i nawiązaniach do biblijnego wersetu: unus Dominus, una fides, unum baptisma Eph 4/5 (15): *KromRozm III* E8; *KrowObr* 17v; *OrzList* c, d3v; *BibRadz Eph* 4/5; *RejPosWiecz*² 94; *BiałKat* 126; Bo iednego Páná/ iednę Wiárę/ y ieden tylko Krzeft być wyznawa (*marg*) *Ephel.* 4. (-) *KuczbKat* 75; *RejPosWstaw* [143²]v; *SkarJedn* 41, 157; *ReszPrz* 99; *ReszList* 184; *WujNT Eph* 4/5; *SkarKaz* 671b.

W charakterystycznych połączeniach: krzest nowy, odrodzenia naszego, prawdziwy (4), zwierchni; krztu dostojność, kąpiel (2), lekarstwo, moc (5), omycie, prawda, tajemnica, wola; ku krztowi wola; krztem odrodzić, omywać, wzgardzić.

Zwroty: »krzest brać (a. wziąć)« (9): BielKron 165, 299v, 448v; ludzie krłzczeni ná Krzście przy wodzie widómey/ prawdziwy Krzeft dułz fwoich niewidómy/ od Páná Boga przez Káplaná biorą *OrzQuin* T4; *SkarJedn* 41; *SkarŻyw* 187, 457; *WujNT* 429; *SkarKaz* 276a.

»do krztu iść (*a. pojsć, a. przyjsć*); iść (*a. schodzić się*) na krzest« (5:2): *BielKron* 381v [2 r.]; *BiałKat* 253v; *KuczbKat* 135 *margin*; Tam między Chrześciani myszkaiąc do chrztu S. przyzedł; y wziął imię Análtazyus *SkarŻyw* 74, 457; *NiemObr* 146.

»imię mieć ze krztu« [*szyk zmienny*] (2): *SkarŻyw* 352; Imię iakie ze krztu ma/ domyslić sie tego/ Możem bez wielkiej pracy *PaxLiz* C2v.

»do krztu nieść« (1): Wdrugi thesz dzyączyą wwynela gdi ye do krzthu nyefzyono *LibMal* 1553/175.

»krztem krzcić, okrzczony« (2 : 1): *OrzList* e2; ktorzy tylko Ianowym krztem okrzczeni byli/ to znouu Chrytułowym krztem krzcić mušiano. *WujJud* 167.

»krzest przyjąc (*a. przyjmować*); przyjęcie krztu« [*szyk zmienny*] (28; 5): Tegoż też czału y ziemia Zmodfka (na powod tegoż kroła) wiarę krześcianfką y krzeft przyięła [*baptisma suscepit*]. *MiechGlab* [88]; *BielKron* 170v [2 r.], 182, 230v, 282, 351 (8); *HistRzym* 39v; *RejPos* 274v, 321; *BielSat* G4v; *BiałKat* 253v, 261, 265v, 316; *KuczbKat* 134, 135 [2 r.], 150; *WujJud* 98v; *KarnNap* A4, B2, B3; *SkarJedn* 272; *SkarŻyw* 86, 151, 493; *StryjKron* 100 [2 r.], 612; *WujNT Act* 18/8.

»do krztu przystępować« (2): *KuczbKat* 140; Byłmy ná chrzcie záraz bráli niešmiertelność ciał náłzych/ niktby z miłości ku Chrytułowi y z chęci do niebieskich dobr/ do chrztu ś. nie przytąpił. *SkarKaz* 205b.

»krzest (roz)da(wa)ć, użyczać« (4:1): *RejPos* 348v; aby Krztu nikomu niedawano/ ázby pierwey był łpytan/ ieliby sie chciał krzcić. *KuczbKat* 135, 135 [2 r.]; *SkarŻyw* 453.

Wyrażenia: »ceremonije, obrzędy krztu« (6:2): *KarnNap* B3, C2; Był też łpor około ceremoniy chrztu/ y okázue fię/ iż nie pokropienie tylko/ ktorego dziś vzywaią: ále ponurzenie bywało. *NiemObr* 149; *WujNT* 152, 431 [2 r.], Xxxxx4, Zzzzz3v.

»krzest (Pana) Chrystusow, Pański« (9:1): *MurzNT* 178v; y Symon Czarnokšięźnik dobry krzeft Chrytułow był przyiął *WujJud* 257, 167; *WujNT* 12, 13 [4 r.], 129, 222.

»krzest Ducha Šwiętego, w Duchu Šwiętym« (1:1): Boć Ián ś. chrzeft pański chrzeft ducha ś. być powieda Mat. 3. *MurzNT* 178v; *WujNT* Zzzzz3v.

»krzest (małych) dziattek, dziecinny« [*szyk 20:10*] (15:15): A łam przeciw Nowokrzczęńcom/ krztu małych dzyatek/ ktorego oni zábranyáją/ iż onim w piłmye nyemáłz/ zwyczáyem tylko á vštáwą kołcyoła broní. *KromRozm I* H4v, K4, L4v; *KromRozm II* f3v, q3; *BiałKat* 251, 261 [3 r.]; *SkarŻyw* 91 [2 r.], 320 [2 r.], 337 [2 r.]; *CzechEp* 57, 85 *margin*, 174 [2 r.], 340; iż áni Bogá w troycy iedyne^{go}/ áni dziecinnego chrztu/ z piłmá ś. iásnie dowieść/ y okázac nie mogą. *NiemObr* 145, 145 [2 r.], 146, 147 [3 r.], 148, 149; *WujNT* 11.

»forma, kształt, sposob krztu« [*w tym: forma albo kształt (1), kształt i sposob (2)*] [*szyk 5:3*] (2:3:3): *KromRozm III* Fv; *BiałKat* 241 [2 r.]; to iest zupełna y dołkonála Krztu formá albo kłtałt/ Ia ciebie krzczę/ W Imię Oycá/ y Syná/ y Ducha Šwiętego. *KuczbKat* 125; *WujJudConf* 167.

»jeden krzest« (*w tłumaczeniach Credo*) [*szyk 3:1*] (4): *KromRozm III* E8; *KrowObr* A4; Wyznam ieden Krzeft ná odpulzczenie grzechow/ y czekam zmártwychwštánia vmártłych *WujJud* 25v; *LatHar* 91.

»chrzest we krwi« (2): wwierzył w Páná Iezufa Chryštuła/ wziął Chrzeft zwłafney wiary: nie w wodzie/ ále w krwi włafney. (*marg*) Chrzeft we krwi. (-) *SkarŻyw* 208.

»krzest krześcijański« (2): iż ty ná Krzeft krześciánki pluiefz *OrzList* e3v; *SkarKaz* 578a.

»łaska krztu« [*szyk* 2:1] (3): Bierzmowánium przynależy/ iż Krztu S. łáfkę ku dołkonáłości przywodzi. *KuczbKat* 155; *KarnNap* C2; *NiemObr* 146.

»krzest ogniem, w ogniu« (1:1): *WujNT* Zzzzz3v; chrzeft ognie^m iáko rozumieć *SkarKaz* Oooob.

»krzest papieski« [*szyk* 3:3] (6): *KrowObr* 83 *marg*, 249v; *OrzList* d3v, e2; A iż o dziećinnym Papielkim czárowánym chrzcie/ nic w piśmie ś. nie czytamy/ dla tego fię nim flufznie/ y íprawiedliwie brzydźimy. *NiemObr* 145, 149.

»krzest pierwszy« (2): Ták yáko ná krzcye pirwífym wedłóg flow kápłaná y inflych kmotrow/ obyećal fie wyárować pokus złych *GliczKsiąż* L3; *KrowObr* 148.

»świátość, sakrament krztu« (8:3): ktory fznyey narodzywfyzy fyą myal u boga oczcza zafluzycz mąką fwą y ízwyátolfcz krztu ołtauycz na omyecze [!] tego grzechu *PatKaz* I 175; *SeklKat* Cv; *KuczbKat* 120 [2 r.], 125 [2 r.], 130; *WujJud* 250; *KarnNap* A4 *zp*; Abowiem Korynthiáne mniemáli/ żeby moc Sákrámentu krztu S. pochodziá od dobroći krzćicielow *WujNT* 579; *SkarKaz* 578a.

»krzest święty« [*szyk* 163:6] (169): *WróbŻółt* V v, Z5v, aa5; *RejPs* 122v; Chrzeft święty íeft wítawion/ y przykazan/ od pana Chrištuła. *SeklWyzn* d3v, d3, d3v [2 r.], d4; *SeklKat* Cv, T3v; *MurzNT* 58v; *KrowObr* B2, 46, 47v, 71 [3 r.], 71v (12); [*Jagiello*] obiećal [...] lud przerzeczoných ziém ku krzeftu fwiétemu przywieść. *BielKron* 381v, 144, 170v, 182, 298v (20); *OrzQuin* L2, N [2 r.]; *HistRzym* 47v, 53, 92v, 93, 118; *RejPos* 36v, 58, 130, 132, 151 [3 r.] (17); *BielSat* G4v; *KuczbKat* 155; *WujJud* B6, 163 [3 r.], 166, 167, Mm4v, Nn6v; *WujJudConf* 167 [2 r.]; *RejPosWstaw* [143⁴]; A toż to namocnieyfe y napotrzebnieyfe Krztu świętego lekarítwo/ náłz miły Pan w wodzie wítawić nam raczył *KarnNap* B, A3v [2 r.], A4, A4v, B, B2 (13); Iedną ípolną Kátolicką wiára/ á iednemi íakrámenty/ ktorych Chrzeft ś. głowá íeft y fortá do innych. *SkarJedn* 41, A2v [3 r.], 41 [2 r.], 42 [2 r.], 304, 332, 380; *SkarŻyw* 3 [2 r.], 26, 40, 52, 77 (30); *StryjKron* 100 [2 r.], 126, 140, 309, 542, 612; *NiemObr* 146; *ReszList* 147, 148; *ArtKanc* N3v [2 r.], N4v; Dziękiuie tobie/ żeś mię/ prófzek nikczemny/ raczył przez kąpiel Chrztu S. od grzechu pierworodnego oczyścić *LatHar* 566, 26, 376, 566, 677; *WujNT* 12, 13, 152, 196, 307 (28); *WysKaz* 27; *KlonKr* C, D3; *PowodPr* 39; *SkarKaz* 205b, 353a, 578a [2 r.], 633b.

»krzest z wiary« (1): *SkarŻyw* 208 *cf* »krzest we krwi«.

»woda krztu« (10): *WróbŻółt* V v, Z5v, aa5; *SeklKat* V3v; *RejPos* 153; *BialKat* 238v; *KuczbKat* 145; Abowiem we wnątrz odrodza y odnawia y omywa nas Pan Bog przez Duchá ś. á pozwierzchu tego wízyftkie⁹⁰ pieczęć y vpewnienie bierzemy w wodzie Krztu świętego. *WujJudConf* 167; *WujNT* 315 *marg*, 383.

»wodny krzest; krzest wody« (2:1): *BielKron* 165; By obmywánium tym zwierzchnim/ wodnym krztem z iego świádectwem/ przywiodł ich k wípokoieniu *ArtKanc* E7v; *WujNT* 301.

Szereg: »duchowne odrodzenie to jest krzest« (1): Bo duchowne odrodzenie/ tho íeft Krzeft/ íeft wliczka która do Kościoła káždy wchodzi. *WujJud* 115v.

Wyrażenia przyimkowe: »na krzcie« (117): *PatKaz I* 6v; *OpecŻyw* 36v; mocz wodzie dana iże na krzcie dużej omywa *WróbŻoIt* I7, H4, I7v, K6; A tam fię nachrcie bogu oddawamy/ y poddawamy/ odrzekamy fię szatana/ y iego vczinkow *SeklKat* V, V3; *KromRozm III* B7v; *KrowObr* 46, 47, 47v, 81, 141; *OrzRozm* B4v [2 r.]; Ná krzcie dofyć ieden kmotr á iedná kmotrá. *BielKron* 149v, 225v; *OrzQuin* L2, N, T4; *RejAp* 173v; *HistRzym* 47, 47v, 57, 60v, 93 (8); *RejPos* 74v, 339v, 351v; Wfzyftek fthary człowiek vmiéra ná chrzcie/ thák iż káždy ochrzczoney nowym fye człowiekiem ftawa *BialKat* 261, 238v, 241, 243v, 263v, 315v (8); *KuczbKat* 135, 150 [2 r.], 155; że ná Krzcie Krzyżmem álbo Oleiem poświęcony^m ludzie pomázowano *WujJud* 169, 162, 165, 165v [3 r.], 168v [2 r.], 169 (18); Náoftatek/ kładá mu ná głowę biały czepek: dawaiąc znác/ áby tá czyfność y niewinność/ ktorey ná krzcie doftáto/ vftáwicznie trwála w iego żywoćie *KarnNap* Cv, C3v; *SkarJedn* A2v: *SkarŻyw* 52, 80, 120, 278, 312; *StryjKron* 447; *ReszList* 148; *LatHar* 304, 579; *WujNT* 318, 402, 429 [2 r.], 435, 515, 731; *SarnStat* 1272; *PowodPr* 39; *SkarKaz* 205b [2 r.], 275a, 353a, 516b, Oooo3a.

~ *W charakterystycznych połączeniach:* na krzcie brać (5), dać (3), dostać (3), oczyszczać, odprzysięgać się, odpuszczając (2), odrzekać się (4), (się) omywać (4), pasować, przyjmąc (9), ślubić, wyznac (2), wziąć (6).

Zwroty: »na krzcie (świętym) imię dać« [szyk zmienny] (5): *SeklKat* Zv; *BielKron* 156; *BialKat* 266; Zowiá mię Bálfam/ á ná chrzcie S. dáne mi ieft imię Piotr. *SkarŻyw* 40, 159.

»na krzcie obiecać, obiecany« [szyk zmienny] (2:1); *GliczKsiąż* L3v; Ale com raz obiecał na krzcie Panu fwemu/ [...] Stoię przitim ftatecznie *KochSat* Bv; *WujNT* 796.

»na krzcie się odrodzić (a. bywać odrodzony), bywać odnowiony« (4:1): Ná chrzcieś my fye odrodzili do żywotá wieczného *BialKat* 263v; *KuczbKat* 150; *SkarŻyw* 264; *WujNT* 429, 762.

»na krzcie ślubować (a. (po- za)ślubić), ślub brać, przysięgę czynić« (10:2:2): to czofmy na chrzcie flvbowali/ y też fię wyrzekali/ abyfmy wedłvg przemośności nafzei/ vczynkiem pełnili. *SeklWyzn* f2; *RejKup* r7; *KrowObr* 137v, 147v, 148; *RejAp* 158; *HistRzym* 47, 106v, 111v; *RejPos* 103v, 106, 355; *RejPosWiecz*² 90; *PowodPr* 45. ~

»przy krzcie, krztu« (24:1): *SeklKat* T4v [2 r.]; *KrowObr* 82v; *GrzegRóżn* B; Co zá moc ma wodá przy krzcie. *RejPos* 153v marg; *RejZwierc* 197v; *WujJud* 167v, 168v, L12v; káždy z was Panu Bogu dziękuy/ zá tę łáfkę wyfoká/ ktorá nam wfzytkim przy Krzcie raczył okázáć *KarnNap* C2, A3v, B3, C2v; O chuchániu tákże na czártá y o wyklinániu ie^g: y o pomázániu oleiu ábo krzyżmá przy chrzcie/ ták mowi *SkarŻyw* 278, 91, 120 [2 r.], 278 [2 r.]; *WujNT Act* 10/37; *KlonKr* C.

~ *Zwroty:* »przy krzcie świętym imię da(wa)ć« (1): iáko ná on czás przy obrzezániu/ ták teraz przy krzcie ś. imioná dawaiá. *WujNT* 196.

»przy krztu (a. krzcie) przyrzekać, przysięgę czynić« [szyk zmienny] (1:1): *SeklKat* Z5; boś przyrzekło w fwey młodości/ przy Krztu, członki fwe martwić *ArtKanc* S3v.

Wyrażenie: »ceremonije przy krzcie« (1): Skąd Ceremonie przy krzcie poźły. *WujJud* 168 marg. ~

Przen: *Wiara chrześcijańska* (5) : Potym fzedł do Hiłzpániey do miáftá Narbony/ thám wiele ludzi ná krzeft święty náwrócił *BielKron* 143; rychło pothym porzucił krzeft y iego poddáni *BielKron* 362; [żona Aleksandra] Rułkiey wiary bylá/ á nie chciała fie okrzcić ná nász krzeft *BielKron* 401, 355v, 387.

2. W judaizmie: kąpiel rytualna w celu oczyszczenia z grzechów i uświęcenia (111) :

Wyrażenie: »krzest żydowski« (2): mamy różnicę między krztami Żydowskimi/ a náfzymi: iż one omywały plugáftwá cieiefne: ále náfz omywa łumnienie. *WujNT* 804, 804.

a. *Akt pokuty dokonywany przez zanurzenie w rzece Jordan w obecności św. Jana Chrzciciela; baptismus Vulg* (109) : Skąd znác iż Ian gotował drogę do Sákrámentu pokuty [...] iáko y przez krzeft ludzie gotował do krztu Chriftułowego. *WujNT* 129; Iefus okrzczon ieft. [*Mar* 1/9]) Pokorá Páná náfzego/ nie gárdzającego krztem łługi łwego. *WujNT* 129, 126, 302 *marg*; Ianowi obiáwił P. Bog/ iż to był Chrystus Boży/ ktory od niego chrztu prosił. *SkarKaz* 514b, 514a [2 r.].

Zwroty: »chrzest brać« (1): Nie czyní mi tey zelżywości łłudze łwemu: ábyś ode mnie chrzeft brać miał. *SkarKaz* 515a.

»Janowym krztem okrzcić (się), okrzczony« = *baptizatus baptismo Ioannis Vulg* [szyk zmienny] (3:3): *MurzNT Luc* 7/29; którzy Ianá S. chrztem ochrzczeni byli: Duchá s. nie mieli/ áni o nim łłycháli: przeto powtóre ochrzczeni łá imieniem páná Iezufa. *BiałKat* 264; *WujJud* 167; *WujNT Luc* 7/29, s. 474; *SkarKaz* 514a.

»do krztu przychodzący (a. przyjść)« = *veniens ad baptismum Vulg* [szyk zmienny] (2:1): *WujNT Matth* 3/7; A naprzód łzukaymy przyczyn/ dla których Zbáwićiel náfz do chrztu Ianowego przyzedł/ y chrzcic mu łię rołkazał. *SkarKaz* 514b, 514b.

Wyrażenia: »krzest Janow, (świętego) Jana« = *baptisma Ioannis PolAnt, Vulg* [szyk 39:9] (44:4): *OpecŻyw* 74; *KromRozm II* dv; *KrowObr* 83v; *BibRadz Mar* 11 *arg*, *Act* 1/22; Abowiem ten krzeft Ianow mułiał w Imię łámego Oyczá być łprawowan *SarnUzn Fv*; *RejPos* 287v; *WujJud* 167 [2 r.], *Mm4v*; Ianow krzeft był figurá krztu P. Chrytułowego *WujNT* 12; Stąd znác/ iż krzeft Ianow nie był dołtáteczny/ y nie oczyścił grzechow/ áni dawał Duchá S. *WujNT* 477; *Iác was krzczę wodą*. [*Luc* 3/16]) Iákoż tedy Ewángelikowie łmieją równác krzeft Ianow z Páná Chriftułowym? *WujNT* 204, *przedm* 38, s. 9, 13 [2 r.], 85, *Matth* 21/25 (25); *SkarKaz* 514a [5 r.], b, Oooob. *Cf* »Janowym krztem okrzcić«.

»krzest pokuty, upamiętania« = *baptismus paenitentiae Vulg, PolAnt* (9:2): I przyzedł do wízego kraiui Iordánowi przyległego/ przepowiedaiąc chrzeft vpamiętaniá *MurzNT Luc* 3/3, k. 178v *marg*; *Leop Mar* 1/4; *LatHar* 684; Y rzekł Páweł: Ianći krzcil krztem pokuty *WujNT Act* 19/4, s. 126, *Mar* 1/4, s. 129, 201, *Luc* 3/3, *Act* 13/24.

»krzest święty« (1): LAtá dwunáftego pánowánia Tyberyufa Cefárzá/ był Ian połem przed Pánem każąc ná pułzczy Ewányelium/ to ieft poełstwo dobre/ wízelkim ludzkiem/ rołpowiedaiąc krzeft łwięty s pokutá ná odpułzczenie grzechow *BielKron* 137.

»wodny krzest« [szyk 1:1]: Był Ian dobry człowiek/ ktory vczył Zydy łprawiedliwości/ nabożeńłtwá/ y miłości przeciw bliźniemu przez krzeft wodny/ nie tylko ku oczyścieniu grzechow/ ále y ku záchowánui ciálá y dułze w czyłtości *BielKron* 137v, 138v.

a. *O chrzcie udzielonym Chrystusowi przez św. Jana Chrzciciela* (36) : *OpecŻyw* 35v [2 r.]; *OpecŻywSandR nlb* 2v; *WróbŻołt* 17v; *BielKron* 138v; Bądż pozdrowiony Panie Iezu Chryfte/ głófeł Oycowłkim/ y Duchá ł. łłąpieniem przy chrzcie włławiony. *LatHar* 533, 176, 212, 378; *WujNT*

13; [Zbawiciel] chrztem/ pułtynią/ połtem/ y woyną z czarłtem/ iáko prawdziwy człowiek: do íprawowania íę wrzędu swoiego y kazania przypráwował. *SkarKaz* 514a, 515b, 516a [2 r.], b [2 r.].

Wyrażenia: »krzest Chrystusow, Pana (Chrystusow) Naszego, Pański« (12:4:1): *KromRozm II* r2v; *GrzegRóżn* A4, A4v, B, F, H3v, H4v, L4v; *SarnUzn* F, Fv; *BiałKaz* G3; ode krztu Pána Chrytułowego/ który był ízofłego dnia kśiężycá Stycznia/ kiedy Pánu náłzemu poczęło być trzydzieści lat *WujNT przedm* 32, Ccccc2; Wíchodnie kościoły chrzeft Chrytułow dziś nawięcey święcá. *SkarKaz* 514a marg, 514b, Ooob, Oood.

»krzest święty« [szyk 4:1] (2): Przy íego świętym chrzcie/ zábrzmiał głos Oycowłki: vkazał íę y Duch S. w postaci gołębiczey. *LatHar* 376, 79.

3. Uroczystość poświęcenia jakiegoś przedmiotu połączona niekiedy z nadaniem imienia (1) : Krzeft dzwonow y inych rzeczy. *RejPos* 348v (marg).

4. Sakrament pokuty, jako drugi po chrzcie gładzący grzechy (3) :

Wyrażenie: »krzest wtory (a, drugi)« (3): *SkarŻyw* 196; Nágotowálci chrzeft drugi/ ále pracowity/ pokutę świętą/ ná vłeczenie wízelkich ran twoich *LatHar* 677; *SkarKaz* 516b.

5. Umartwienie, pokuta, cierpienie (tylko w przekładzie *Matth* 20/22, *Mar* 10/39, *1.Cor* 15/29 lub w nawiązaniu do nich); *baptismus Vulg* (10) : *RejPos* 311v [2 r.]; Możecież pić kielich/ który ia będę pił (marg) y krztem którym íę ia krzczę, być krzczeni. (-) *WujNT Matth* 20/22, *przedm* 12 [2 r.], s. 83 marg, *Mar* 10/38, 39, *Luc* 12/50; *SkarKaz* 382b.

6. Krzyż (z scs „kręstw” ‘krzyż’ i ‘chrzest’) (2) : bes którego znáku/ íełli człowiek wierzy/ íełli fye téż krzci/ Krzeft íego/ Krztem zwánem być niemoże: bo bes Krztá/ to íełt/ bes Krzyzá íełt: który po Słowiáńłku Krztem zowá. *OrzQuin* M3.

*** Bez wystarczającego kontekstu (wyraz objaśniany) (8) : *SeklKat* T3v; *CzechRozm* 256v; Nowokrzczeńcy słowo krztu y krzczenia w kościele zdawná zwyczáyne/ y íákrámentowi pirwízemu przywłázczone/ śmieie odrzuciwłszy/ ná to mieśce nurzanie/ ábo ponurzanie íwe íprofne/ błędom íwoim kwoli/ podrzucili *WujNT* 11; Krzeft niekiedy mękę znáczy. *WujNT Zzzzz3v*, *przedm* 8, s. 11 marg, 620, *Zzzzz3v*.

Synonimy: 1. nurzanie, ponurzanie, ponurzenie, zanorzenie; 2. omycie, omywanie; 3. poświęcanie, święcenie; 6. krzyż.

Cf KREST, **KRZCZENIE**